

Fragmenter av historier

– et bronsefunn fra Veum

NILS ANFINSET

«At denne lille fjelddal dog er meget gammel bygd, sees også af det smukke fund (B. M. 3295) fra en meget tidlig del af bronsesalderen, som gjordes der i 1878.»

Denne beskrivelsen finner vi om et funn fra eldre jernalder som ble innsendt til Bergens Museum i 1890. I en gravhaug på gården Veum i Aurland ble det funnet en spydspiss, jernfragmenter og keramikk. Mange har senere undret seg over at det også ble gjort et annet funn fra bronsealder i denne avsidesliggende dalen i Vassbygdi i Aurland.

Ser vi nærmere på dette «smukke fund»,
bærer det på en rekke lag og
fragmenter av historier.

1879.

Nr	Dato			
1.	3/1	Olav Kildem ved Ole Amundsen Sen.	En Sølvkædet f. fra Kildem Farm - Montcalm Township, Montcalm County, Michigan	E
2.	9/1	En Sølvkædet Lars Olsen Jøttø.	med Sølvkædet f. fra Opedal i Ullensvang og indskædet som gave fra Lars Olsen Jøttø ved cand. theol. Arkibund. med. ved Haldor Opedal. Gratiale Nr. 1.	Nr. 1.
3.	1/2	ved Kjøb -	To Sølvkædet og en Armering f. fra en stor Sten med mindre Sten og Torr over i en Ur ovenfor det saa kaldte Værbygdlevand i Aurland i Lagen.	B3295 Nr. 250
4.	1/3	ved Kjøb -	11 Blommynter (Sølv 4 1/2 Ld)	9.
5.	2/3	id id	88 perkedigt med mærkeligt smaltretet Kopperet af kinesisk Arbejde men længe opbevaret i Bergen -	2.
6.	3/0	- -	En gammel Tranlampe af Tin med Beholder af Glas, uden for denne Beholder er fra et Tranband af det Timestygen, saaledes at Beholderen under Tranbrænd kunde tjene som Tændgas -	4. 20.
7.	25/0	ved Kjøb.	En Jæstkniv fra forrige Aarh. opbevaret paa Høvsgaard i Malmø og indskædet af Engel Høvsgaard -	V 181 2.
8.	3/4	fra Apfalden (Museum)	11 Sølvmynter af Sølv fra den nyere Tid. (5 Schweiz, 2 Holland, 2 Belgien, 2 Danmark)	8/5.
9.	4/4	Harald Nilson den danske Højarsmand 37	To sølv Sølvmynter (Hamburg 1676, Braunschweig 1671)	
10.	7/4	Købt. Kædet.	Sølvmynt (3 Rime Reichthalen 1773) og en fransk Koppermynt Carolus III 1778.	9/5.
11.	12/4	Jonsen Vanas Læsten.	En Læsten, Brændstykke af en S: i en Flintkædet af Rund S: af Lundstedt, en Sølvkædet af hvidt Kvarts og et Håndmedalskjilt, som er af Sølv og Flintstykke - fra Kædet, Hædet i Vanas.	
12.	15/4	indkjøbt	En gammel Glasbeholder med indskædet allegoriske Fremstillinger	2-
13.	18/4	indkjøbt	En sølv Sølvkædet f. i en Gravet fra Søndstads Gaard Kædet fra Søndstads	2.
14.	21/4	Prof. Khouspols i Athen ved Fr. A. Dicks	En liden antik græsk Krukke og en liden Flintkædet med Marker ofte afspaltede Flintplakker f. i Athen.	1/5.
15.	23/4	A. Constantine dansk Vice-Consul i Bengt.	Model af en "Dag" fransk Flintkædet med Sølvkædet saaledes som de to, indskædet af Sølvkædet for de franske Forfættelser i Sølvkædet.	9/5.
16.	24/4	Kjøb. Olav. Blyet.	En 10 Dollars Seddel fra "the confederate states" Richmond 1862.	
17.	27/4	Engel Henrik Th. Nilson	11 Mynter fra den nyere Tid 10 af Sølv, 1 af Kopper.	9/5.
18.	4/5.	Museet i Lagen.	9 Stykker Flint fra det store Værkstedfund ved Pælsby.	
19.	5/5.	indkjøbt ved Apfalden	En sølv Flintkædet eller Retnings f. fra Strømme i Søndstads Læsten	1
20.	5/5.	Beit. Næst. Hædet	En liden Hædet af Hædet f. Hædet i et Lagen af Hædet 3 1/2 = 1/2 Hædet med i Hædet under dette Møntlag findes fra Hædet fra Hædet med Hædet i Hædet over Hædet af 1/2 Hædet. Hædet Hædet Hædet i Hædet.	
21.	5/5.	Overvæger Mødet i Malmø.	Støtke af mørkt grønt Glas til Glædet af Hædet - be - nyttet indtil for 1/2 Hædet siden og opbevaret hos Hædet i Bergen - den samme som den er opbevaret under Hædet i Hædet.	9/5.
22.	7/5.	Indskædet Bjertkædet fra Læsten	En Sølvkædet af hvidt Kvarts og et perkedigt Blyet.	9/5.
23.	8/5.	Indskædet Kædet.	En sølv Kopperkædet "Göttyden" 1818 (Thalbus) af 1 Kædet med 1009 f. i Bergen.	9/5.
24.	5/5.	Indskædet Kædet i Læsten	Frederik IV's Reformationsmedalje i Sølv	9/5.

Fig. 1 | Utsnitt av aksesjonen fra 1879. Her fremgår det at funnet kom inn 6.februar ved kjøp for 25 kroner (foto: Sonja Innselset).

Fragment 1 – funnomstendighetene og sagnet

Det var trolig Ragnvald Sjursen Veum som i 1878 fant et av de mest unike funnene fra bronsealderen på Vestlandet. I et brev fra ham til konservator Anders Lorange ved Bergens Museum i januar 1879 kommer det fram at Lorange gjerne vil kjøpe dette «smukke fund» av Veum. Ifølge brevet er en bronseøks allerede sendt til museet, og Veum takker for at Lorange har sendt ham sin bok «Samlingen af Norske Oldsager i Bergens Museum» fra 1876.¹

Veum forteller at det er knyttet et sagn til funnstedet, og at det i gamle dager var en høvding Rolf på gården Veum og en høvding Grim på gården Loven som var uenige om et «mærkeskjel» (grensestein). Dette er trolig gårdene Veim som i dag ligger på flaten noe opp forbi Vassbygdvatnet mot øst med godt utsyn over nederste del av dalen og vatnet, og gården Låvi som ligger i vestenden av vatnet, hvor Aurlandselvi renner ned mot Aurlandsvangen og fjorden. Ifølge sagnet møttes Grim og Rolf og kjempet om hvem som skulle vinne eiendommen. Rolf slo ihjel Grim, og begravde ham, ikke i en gravhaug, men på stedet som nå heter Grimuren. I dag er det flere stedsnavn innerst i Vassbygdi som forteller om dette sagnet, som Grimsete, Grimselvi, Grimsetåsen og Grimsetnosi. Ragnvald Sjursen Veum bekreftet også at øksen som var sendt til Bergen, ikke ble funnet i en gravhaug, men i en ur kalt Grimuren, som ligger oppunder Låvisberget. Selv om det ikke kom klart fram av brevet, er det tydelig at funnet består av tre gjenstander – to bronseøkser og en «halsring» i bronse. Den ene av øksene var knekt i nakken. Fig. 1

Fragment 2 – engelske laksefiskere og kapellanen

Allerede tidlig på 1800-tallet kom de første sportsfiskerne fra den engelske overklassen til Norge for jakt og fiske som en viktig del av deres fritidsaktiviteter. Dette var i en med tid teknologiske nyvinninger og voksende britiske kolonivelde, overklassen hadde opparbeidet seg rikdom og muligheter til å reise, noe som gav grunnlaget for mange av hotellene vi har i regionen dag. Engelskmennene var sterkt kulturinteressert, og det var god kontakt mellom de velstående engelske laksefiskerne som kom til Norge, og embetsstanden og kultureliten i Norge. Nå var det slik at Veum i det nevnte brevet ba om å få øksen tilbake fra Lorange. Grunnen var at det var en engelsk sommergjest, Mr. Wigram, som kunne gi en svært god pris for gjenstandene. For at Lorange skulle få beholde øksen og eventuelt de andre gjenstandene, ønsket Veum en betaling på 100 kroner, noe som var en betydelig sum på denne tiden. Dette var den relativt godt kjente sir Charles Hampden

Wigram, som hadde overtatt fiskerettighetene i Aurlandselvi i 1873 sammen med lord Garvagh d.y. fra Charles John Spencer George, og Wigram fisket i Aurlandselva fram til 1900.² Fig 2a og 2b

Veum, som hadde funnet disse bronsegenstandene, øynet altså muligheten for å tjene noen ekstra penger. Kun noen uker senere, tidlig i februar 1879, kommer det et nytt brev til konservator Lorange på museet i Bergen om funnet.³ Denne gangen fra Eilert Patric Juul, som på det tidspunktet var kapellan, og som senere ble sokneprest i Aurland. Selv om Juul var kirkens mann og svært sentral i Aurland i årtier med oppbygging av skoler og lag, var han åpenbart også interessert historie. Juul holdt en rekke foredrag, blant annet om «Grekernes historie», «Konstantinopel» og «Den afrikanske krig», og han var sentral i etableringen av en rekke velferdstilbud i bygda⁴. Juul forteller i brevet til Lorange at han har henvendt seg til Veum og tilbudt ham en lav pris for funnene, men at han etter hvert måtte avsløre at han handlet på vegne av Lorange ved Bergens Museum. Åpenbart var Veum ikke interessert i å selge til Juul, selv om Juul appellerte til Veum om både nasjonalfølelse og vitenskapens fremme. Juul, som mente at bonden var altfor opptatt av penger, hadde sagt til Veum at han ville kontakte Mr. Wigram direkte og be ham om ikke å kjøpe oldsakene, og at Veum ikke kunne regne med

Fig. 2a og 2b | Utsnitt av brevene fra Veum og Juul.

020301
A 7 SVAR 1879
A 7 AV 1879
Aurland den 17de Januari 1879.
Veum, Aurland
Mr. A. Lorange!
3295

Oders Brev som jeg modtog med afsindigt hast
gjorde fortælle mig, at de vil købe det Oldfund, som
jeg har. Jeg vil her det første fortælle dig, hvilket Laga
der kuyf her sig til dette: I gamle Dage, fortæller det,
(nemlig i Bronzealderen) levedes en Høding
paa Gaarden Veum, som hedde Rolf, og paa
Gaarden Loven levede paa samme Tid en, som
hedde Grim, disse to Hødinge kom i Trods
om et Hestkøje, de mødtes da og kjempede
om hvem som skulde vinde. Gudrunnen Grim
hadde Rolf Veum slog ham og og blev roo
ham paa Stedet, som efter ham kaldes
Grimstøene, men det er ingen Gudskaug, han
blev begravet i en Ma. Nemlig her Grim.

020302
12. Febr. 1879.
SVAR AV 1879
1/2
3295

Mr. Conservator A. Lorange.

Jeg har i disse Omstændinger i
Skrivelse af 21de Januar tilbilledet kommede
te mig til Hødvat Veum med
Køpskjøbel om minde Paa paa de af ham
fundne Oldfunde i Aurlandselven. Jeg lad, som jeg
nok kunde gjøre et Bud og bød en Spotpris
Men de denne fengende Underkantsing ikke
i Løpken vilde gaa for mig, maatte jeg ud
med Spraget, at jeg lad for deres Skæbne
fuldmægtig. Et opphellere til Bondens
Nationalitetshæder og Løfte for Hødvat
denne Brev er frugteligt Arbeide, og
for om der hos ham fundne funde for
deraf, er Pengesidestrukturen en altfor
opdeligende Faktor i hans Aand, at
han skulde give noget for indet eller

at museet ville stå ved sitt bud hvis budet fra Mr. Wigram falt bort. Resultatet ble at Veum solgte gjenstandene til museet for 25 kroner, og Juul sendte så den andre øksen og bronseringen til Bergen. Juul kunne også fortelle mer om omstendighetene rundt funnet. I tillegg til at gjenstandene ble funnet i en ur, slik Veum tidligere hadde fortalt, får vi nå vite at gjenstandene lå på en stor stein, skjult under torv og med en stein på toppen. Dette stedet har ifølge Ohnstad navnet Drepningshammaren, og ligger vel 100 meter opp fra vatnet. Her går det gamle vegfaret opp fra vatnet, som litt lenger oppe i dalen deler seg østover mot Geitryggen og Hallingdal, og sørover mot Hallingskeid.⁵

Fragment 3 – gjenstandene og tilsvarende funn

De tre bronsegjenstandene som ble funnet av Veum, ble beskrevet som en liten halsring og to økser. Kombinasjonen er helt unik, og det er svært sjeldent at funn fra eldre bronsealder i Norge omfatter mer enn én gjenstand. Fig. 3

Fig. 3 | «Halsringen» og de to øksene som ble funnet av Veum (foto: Adnan Icagic, UM, UiB).

Øksene er av typen randlistøks, som har en list eller rand langs kanten fram mot eggen, som vanligvis er kraftig utsvalet. Selv om det er variasjoner av typen, er de basert på samme stilistisk ide. Det er ikke funnet mange randlistøkser fra bronsealderen i Norge, og kun en liten håndfull er funnet på Vestlandet. Halsringen, eller armringen, er svært liten med fire brede ribber, og utformingen er unik og knapt kjent i nordisk sammenheng. Typologisk har gjenstandene blitt datert til begynnelsen av bronsealderen (periode I dvs. 1700–1500 f.Kr.), men kan godt ha blitt lagt ned på et senere tidspunkt.

En annen randlistøks ble funnet på gården Kvåle i Sogndal og kom til museet i 1928. Her vet vi dessverre lite om funnomsstendighetene, men den ble funnet på «Gjeitaskallen» på Kvåle. Dette området er i dag helt forandret, men ligger rett nedenfor Gurvin, hvor det renner en liten bekk med en fremtredende terrasse i landskapet. Tidligere møttes tre gårdsgrenser akkurat her. Om navnet henviser til en spesiell naturformasjon eller en hendelse, er vanskelig å si i dag. Øksen hadde en knekk i nakkepartiet, som trolig stammet fra en gang i forhistorien, i likhet med øksen fra Veum. På gården Håheim i Nordfjord på østsiden av Oldevatnet ble det under jordarbeid også funnet en randlistøks under en stein. Øksen fra Håheim var også knekt i halsen, trolig med forsett. På Blindheim ved Ålesund er det ved to anledninger funnet tilsvarende økser. Den ene ble funnet i en bergskorte, i en liten bergsprekk, innerst i Blindheimsvågen, også her var en del av halsen brutt av. Den andre randlistøksen ble funnet på samme gård under grøftegraving, 30–40 cm ned i aurjord, hvor det tidligere hadde vært dyrket mark. Denne øksen var hel. Fig. 4 og 5

Utenfor vårt museumsområde ble det i 1905 funnet en randlistøks i Fevåg i Rissa i Trøndelag. Øksen ble funnet i en myr vel 600 meter opp fra sjøen, 1,5 m dypt i et sandholdig lag av leire, og under dette var det igjen myr. Denne har nok vært lagt ned med intensjon, uten spor etter ødeleggelse, men var blitt skjerpet opp av finneren i nyere tid. I 1945 ble det funnet en tilsvarende øks helt oppe i dagen i fjellet Gravhø, mellom Grimsdalen og Haverdalen i Rondane. De fleste randlistøkser som er funnet i Norge, kommer fra Rogaland. I tillegg har det de senere årene dukket opp flere tilsvarende økser på Østlandet i forbindelse med metallsøking. Flesteparten av øksene er funnet ved jordarbeid, i myr eller på høyledrag, men vi mangler gode opplysninger om funnsammenheng.

Fig. 4 og 5 | Randlistøkserne fra hhv. Kvåle i Sogndal (B7952) og Håheim i Olden (B4191) (foto: Adnan Içagic, UM, UiB).

Fragment 4 – den større sammenheng

Spørsmålet om hvordan vi skal forstå gjenstander som dukker opp mer eller mindre tilfeldig, har vært diskutert i arkeologien i mer enn 150 år og reflekterer samtiden de har vært diskutert i. Vanligvis har man tolket slike gjenstander som nedlagt med den hensikt at de skal hentes fram igjen på et senere tidspunkt. En annen tolkning, ofte basert på funnsammenheng og kjennetegn ved selve gjenstanden, er at de representerer en form for offer. For bronsealder sin del har fokuset riktignok vært på gjenstander av bronse, men også keramikk, bein, råmaterialer, matrester og om funnene er arrangert, har spilt en rolle for tolkningen av funnene.⁶

Det som er interessant i vår sammenheng, er både hvor gjenstandene er funnet, og hvilken tilstand der er i, og om de er funnet enkeltvis eller inngår i større funnkombinasjoner – slik som øksene fra Veum. Funnene i seg selv kan ikke forklares verken ut fra lokal tilgjengelighet av kopper eller av utformingen av gjenstanden. Bronsegjenstander ble tidligst støpt i Norge rundt midten av bronsealderen, og hjemlige kopperforekomster var kompliserte og ble ikke utvunnet i bronsealderen. De stilistiske trekkene peker i retning av Europa, mer enn mot lokal tilvirkning.

I de senere årtier har mange pekt på at bronsealderen representerer en periode med stor mobilitet, både med migrasjoner og reiser i europeisk sammenheng.⁷ Mange av de eldste bronsegjenstandene fra Norge har derfor blitt tolket som et resultat av handel med prestisjegjenstander i et europeisk nettverk både langs Atlanterhavskysten og på de store elvene i Europa. Arkeolog Jan Aakvik mente at de tidligste bronsealderfunnene fra indre fjordstrøk på Vestlandet, slik som funnene fra Veum, kunne knyttes til fjelloverganger.⁸ Ørjan Engedal videreutviklet dette synet i sitt omfattende arbeid med bronse i Norge.⁹ Han mente at funnet fra Veum kunne sees i sammenheng med andre svært spesielle og eksotiske gjenstander fra tidlig bronsealder, og at disse må ha kommet via et nettverk knyttet til det østlige Sverige. Engedal satte det i sammenheng med at pels fikk økt betydning, og mente at det må ha vært en ung mann som har returnert med gjenstandene fra fjerne områder i Sørøst-Europa og ofret dem i ura ved sin hjemkomst.¹⁰ Derimot forklarer ikke dette hvorfor gjenstandene ble lagt i steinurer, sprekker i fjellet, under steiner og i myrer her på Vestlandet. Det forklarer heller ikke hvorfor noen av øksene er knekt, og hvorfor de er funnet i områder som kan oppfattes som relativt marginale for å drive et overskuddsjordbruk i bronsealderen – særlig om vi sammenligner med Jæren eller Danmark.

Fig. 6a og b | Funnstedet for øksene og halsringen fra Vassbygdi var i ura overfor kraftverket. I dag gir ura en annen type kraft enn den som var tiltenkt da gjenstandene ble lagt ned en gang i bronsealder. Nærbilde av ura hvor det nylig har gått et mindre ras (foto: Nils Anfinset)..

Spørsmålet er derfor ikke bare hvordan disse gjenstandene kom til Vassbygdi, og på hvilken måte, men også hvilken betydning og rolle de hadde i sin samtid, eller for dem som hadde dem i sin besittelse. Kan fragmentene fra funnsammenhengen fortelle oss noe mer?

Fragment 5 – fragmentering

Det spesielle er at flere av disse øksene, slik som den ene fra Veum, er delvis ødelagt. Hvorfor er noen gjenstander delvis ødelagt eller fragmentert? Hva har vært meningen med dette når metallet har vært svært sjeldent og nytt i bronsealderen på Vestlandet? Gjenstandene som ble funnet i ura i Vassbygdi (Fig. 6a og b) er fra den tidligste delen av bronsealderen, hvor metallet er nærmest totalt ukjent. Samtidige bronsefunn fra Jæren er i hovedsak funnet i et jordbrukslandskap i rike, individuelle graver, og slik sett skiller funnene fra Veum og flere andre steder på Vestlandet seg ut på flere måter. Nedleggelsen i ura representerer på sett og vis et annet verdigrunnlag og en annen organisering enn i samfunnene på Jæren. Gjenstandene reflekterer her noe annet enn en økonomisk verdi, men skal heller bidra til å opprettholde balanse og likhet i et samfunn eller en gruppe. Dette er i en periode hvor man møter nye impulser og forutsetninger fra Europa. Med andre ord representerer det to ulike og til dels kontrasterende økonomiske syn og strategier. At gjenstandene fra Veum er delt opp og lagt på steder av stor betydning for lokalsamfunnet, kan slik sett tyde på at det har vært knyttet en svært viktig sosial betydning til gjenstandene, som var viktigere enn den økonomiske.

Fragmentering er ikke noe ukjent fenomen verken i arkeologi eller etnografi. Vi kjenner mange eksempler på hvordan gjenstander intensjonelt er ødelagt på ulike måter før de er ofret eller lagt i en grav eller andre steder. Meningen bak disse handlingene kan være mange og ulike, avhengig av tid og rom. De kan ha hatt ulike funksjoner for å etablere bånd og relasjoner mellom enkeltmennesker eller hele samfunn, og kan i mange sammenhenger være en viktig del av en gjenstands biografi. Rent objektivt kan en gjenstand endres fra å være komplett, eller hel, til at den er helt eller delvis ødelagt. Gjenstandene går gjennom en forandring, som i seg selv kan sees på som en rituell handling – en forvandling av gjenstanden fra en status til en annen. Den intensjonelle fragmenteringen kan, som arkeologen Johanna Brück har argumentert for, gi oss fragmenter av biografien eller historien til både gjenstandene og deres eiere, den mulige sirkulasjonen og kjeden av hendelser både før og etter en nedleggelse.¹¹ Offer- nedleggelse i bronsealderen har lenge blitt oppfattet som en

sentral kilde for å kunne forstå både omfanget og organiseringen av utveksling i europeisk bronsealder. Gjenstandene fra Veum skulle trolig ikke benyttes igjen eller gjenfinnes, og nedleggelsen i ura ovenfor Vassbygdvatnet kan derfor sees på som en rituell avslutning. Som Brück har påpekt, skyldes ikke fragmenteringen at man har ønsket å ødelegge gjenstandenes sosiale verdi; den reflekterer snarere gjenstandenes betydning og historie og kan ha hatt til formål å vedlikeholde orden og relasjoner.¹² Slik er gjenstandene også fragment av ritualer, hvor de representerer symboler og uttrykk knyttet til en forestillingsverden. Flere har argumentert for at slik fragmentering også kan benyttes metaforisk for å skape minner mellom mennesker, ting og steder,¹³ hvor også fragmenterte gjenstander kan inngå i historier, for eksempel om deres opphav, reiser og alder. Her kan også selve nedleggingen, eller deponeringen av gjenstandene, i ura over Vassbygdvatner ha vært med på å skape minner.

Fragment 6 – egenskaper og relasjoner til landskap og kosmologi

Generelt har alle gjenstander en rekke visuelle og taktile egenskaper som form, farge, klang og lyd, sammensetning, form og bruddflater, særlig metallgjenstander har en rekke av disse egenskapene. Dette gjør at gjenstander som av en eller annen grunn er lagt ned enten i en ur, grav, myr e.l. også har hatt en rekke egenskaper visuelt eller ved berøring. Gjenstandene kunne skape assosiasjoner og referanser gjennom utformingen, det visuelle uttrykket, taktile egenskaper og sin biografiske historie. I tillegg er ofte farge et sentralt element, godt belyst gjennom etnografien, hvor særlig fargene rød, svart og hvit er symbolsk viktige.¹⁴ Dette er viktige elementer, men også hvor gjenstanden har sitt opphav (proveniens) vil ha vært sentralt.

I forhistorien vil dette til sammen ha fremkalt eller påkalt historier om hendelser, fortellinger, egenskaper og krefter som ble forbundet med gjenstandene, og som knyttet mennesker til steder, forestillinger, tro og minner. I en større sammenheng kan vi se mønstre i deponeringspraksis som gjentagende og institusjonaliserte handlinger. Handlingene reflekterer på den måten samfunnet og holdninger, og gjenspeiler en spesiell kunnskapstradisjon både på individ- og samfunnsnivå. Gjenstandene var ikke utelukkende knyttet til fargesymbolikk, men de hadde en rekke egenskaper og karakteristikker som ble aktivert av mennesker med ulike oppfatninger og erfaringer. Dette kommer til uttrykk i hvordan gjenstandene er behandlet og senere deponert. Funnene fra Veum blir på

denne måten ikke bare en gjenstand, men kan også ha hatt en rekke særegenheter og nærmest menneskelige egenskaper. Dette er elementer som også er velkjent innenfor andre kulturer hvor metallgjenstander blir ilagt egenskaper langt utover det rent objektive. De kan ha gude- eller menneskelignende egenskaper og blitt benyttet i ritualer og offerhandlinger.¹⁵

Innenfor arkeologien de senere årene er det å forstå både landskap og menneskets forståelsesramme for gjenstander som et sett av relasjoner blitt mer sentralt. Mennesker og ting er ikke passive eller satt inn i en vestlig forståelse knyttet til rasjonalitet eller dualisme. Derimot kan steder og ting representere forskjellige kunnskapssystemer og former, knyttet til hvordan verden er og blir oppfattet. Det betyr også at steder og gjenstander kan ha en agens eller en påvirkning eller kraft i seg selv som ikke umiddelbart blir fanget opp ut fra et vestlig vitenskapelig verdisyn.¹⁶ Kan funnet fra Veum fortelle oss noe mer, om hvorfor det ble funnet nettopp i en steinur innerst i en fjordarm av Sognefjorden?

Her kan funnene fra Veum og andre steder plasseres inn i en verden hvor omgivelsene var ladet med mening som skapte et forhold mellom mennesker og en ikke-menneskelig verden som kanskje ikke umiddelbart var observerbar. Likevel var det steder i landskapet som var foretrukket, mens andre steder ble unngått, nettopp på grunn av spesielle elementer i landskapet. Nedleggelsen av bronsegjenstandene i ura i Vassbygdi kan slik sett vise at både landskap, ting og mennesker er knyttet sammen av relasjoner, hvor man har ønsket å opprettholde en balanse eller gjensidighet mellom mennesker og den omkringliggende verden. Her har selve ura trolig spilt en vesentlig rolle; kanskje hadde det funnet sted en hendelse i ura, eller kanskje hadde deler fjellet rast ut. Menneskene kunne ha oppfattet at landskapet hadde spesielle egenskaper, som ble benyttet i rituelle sammenhenger i forbindelse med transe, at man kunne «trengte inn» i fjellet, eller at det her var helt særegne akustiske egenskaper. Det er påfallende at flere av øksene er funnet på steder hvor man kan tenke seg en forbindelse med fjellet eller undergrunnen: i sprekker, i steinur, på fjelltopper og under store steiner. Slik sett er flere av øksene på Vestlandet deponert spesielle steder i landskapet som en forhistorisk transaksjon mellom mennesker, landskap og makter.

Både selve konteksten for nedleggelsen i Vassbygdi og fragmenteringen av en av øksene kan peke i retning av en måte å uttrykke og vedlikeholde en konkret sosial identitet på i en periode med nye impulser og økonomiske tilpasninger.

Derfor er ikke en intensjonell ødeleggelse eller fragmentering av en gjenstand nødvendigvis en måte å benekte eller ødelegge den sosiale verdien til gjenstanden på, men snarere en refleksjon av betydningen til gjenstanden.

Sluttfragment

Vi vet ikke sikkert hva som faktisk skjedde en gang for mer enn 3500 år siden innerst i Aurlandsfjorden, da en eller flere personer la ned disse bronsegjenstandene. Derimot kan vi ut fra gjenstandene i seg selv, deres egenskaper, paralleller og fragmenter av historier gi et bilde av hvilken betydning disse har hatt i en tid hvor et nytt råmateriale blir oppfattet som svært eksotisk. Da de to øksene og «halsringen» ble lagt oppå en stor stein i ura i Vassbygdi med torv og stein over, hadde de allerede en rekke historier knyttet til seg. Disse historiene er nærmest umulig å få grep om, men gjennom de faktiske handlingene knyttet til nedleggingen og den senere gjenfinningen av gjenstandene har vi små biter av historier, som selv om de er fragmentariske, tegner et bredere bilde enn bare gjenstandene i seg selv. Myter, funnhistorikk, relasjoner og egenskaper spiller derfor en viktig rolle i forståelsen av forhistorien og funnene.

1. Brev til Bergens Museum 17. januar 1879, Topografisk Arkiv, Universitetsmuseet i Bergen.	9. Engedal 2010
2. Ifølge Bjørn Ivar Vasaasen 2015:	10. Engedal 2010:250, 355
3. Brev til Bergens Museum 8. februar 1879, Topografisk Arkiv, Universitetsmuseet	11. Brück 2016:75
4. Ohnstad 1962:456-458	12. Brück 2016:83
5. Ohnstad 1962:53	13. F. eks. Chapman 2000; Chapman & Gaydarska 2007; Brittain & Harris 2010; Röst 2016; Wendelbo Hop 2020
6. Moe Henriksen 2014	14. Se Turner 1967 og andre
7. F.eks. Kristiansen & Larsson 2005	15. Se f.eks. Herbert 1984; Trevelyan 2004; Anfinset 2011
8. Aakvik 2000:97	16. Se f.eks. Herva & Lahelma 2019 m.fl.